

Cerkveni

GLASILO SLOVEN
SKIH CERKVENIH
GLASBENIKOV

Glasbenik

ŠT. 1, 2, 3

JANUAR, FEBRUAR, MAREC 1943-XXI

LETO 66

Dr. Anton Dolinar:

Pregled slovenske cerkvene glasbe.

XV.

O nadaljnjih pomembnejših tvorcih slovenske cerkvene glasbe — izišlih iz orglarske šole za časa Foersterjevega ravnateljstva — najprej nekaj splošnih pripomb. Vrednotiti jih moramo z vidikov tedanjega časa in tedanjih časovnih prilik, če hočemo, da smo jim pravični in hkrati nepristranski. Bili so večinoma prvi vidnejši poklicni orači slovenske glasbene njive našega podeželja: na njih je slonelo vse glasbeno delo v krajih, kjer so delovali, tako da je za skladateljsko udejstvovanje preostajalo komaj kaj časa. V primerjavi z Riharjevim krogom takoj spoznamo, da so prešli v Foersterjevo šolo, vendar pa so bili hkrati obrnjeni tudi k Riharjevim melodijam, želeč se čimbolj približati ljudstvu. Skladali so večinoma za svoje zборе, čigar zmožnostim so se hoteli podrediti. Samo na sebi to naziranje ni opravičljivo, vendar moramo z njim računati. V splošnem globljih zamisli ne srečavamo. Važno vlogo igrajo v skladbah samospevi, ki se menjavajo z zbori in so med seboj povezani z orgelskimi medigrami. Pogosto naletimo na oblikovne pomanjkljivosti glede enotnosti, kar gre na račun nejasne modulacije; zlasti pri daljših skladbah pride to še bolj do izraza: iz naznačenega tonovega načina sledi prehod v drugi in tretji in šele proti koncu se vrača nazaj, zaradi česar se zabriše značaj tonovega načina in trpi enotna zaokroženost. Spet pri drugih vidimo mnogo muzikalnosti, vendar manjka spretnost, glasbene misli tako izpeljati in razvijati, kot bi sami želeli. Iz harmonične strani so skladbe v primeri z Riharjevim krogom mnogo barvitejše, zlasti harmonije terčne sorodnosti dajo glasbenemu stavku mnogo živahnosti in zanimivosti. V splošnem prevladuje harmonsko občutenje, mnogi skladatelji pa smiselno uvajajo tudi polifonsko oblikovane odstavke, ki celotni razplet najlepše osvetljujejo. Modulacijsko območje se širi, gre preko dominante in subdominante v molove paralelne načine in načine terčne sorodnosti. Iz poročil, ki so jih pošiljali »Cerkv. Gl.«, je razvidno, da so jim služili kot vzori večinoma nemški skladatelji cecilijanske šole in to — žal — glasbeno slabejši, kar je istotako razumljivo iz tedanjih časovnih prilik.

V istem letu kot Hladnik je dovršil orglarsko šolo

Sicherl Jožef,

ki se je organistovske službe lotil res iz poklica in v njej vztrajal s srcem in dušo vse svoje življenje. Rodil se je v Sostrem leta 1860. Po dovršeni orglarski šoli je služboval na Rovih, v Krašnji, v Žužemberku, Ribnici in zopet

ponovno v Žužemberku. V pokoju je živel v Domžalah in ves ta čas orglal in vodil petje pri oo. lazaristih v Grobljah, pomagal tudi pri prosvetnem delu, tako v Grobljah kot v Domžalah. Iz vseh krajev, kjer je deloval, se je rad oglašal v »Cerkv. Glasbeniku«. Ko so bili imenovani nadzorniki organistov, je Sicherl prevzel mesto nadzornika za ribniško dekanijo. Cecilijanskega pokreta se je takoj spočetka oprijel in bil važen delavec na vseh službah. Kot cerkveni pevodja je dajal prednost slovenskim skladateljem. Celo latinske maše je izbiral iz domače literature. Kot skladatelj je pripadal Riharjevemu krogu. Priredil je več zbirke cerkvenih pesmi naših starejših skladateljev: 25 Marijinih (Riharjevih in drugih), Riharjeve in druge božične, istotako Postne in misijonske ter Velikonočne. Zbirka »Postne in misijonske« ni našla v »Cerkv. Glasbeniku« (leta 1911, str. 23) najboljšega priporočila: »deloma zaradi raznih pogreškov v glasbenem stavku od strani prireditelja, deloma zaradi neutemeljenega oddaljevanja od originala v nekaterih zborih in zaradi ne povsem najboljše izbire starejših napevov«. Znale so od njega prirejene »Semeniške lavretanske litanije«. Nekaj skladb je izšlo v »Cerkv. Gl.« — 6 mašnih pesmi — evharistična št. 48 v Premrlovi zbirki: Slava Presveti Evharistiji. V splošnem so njegove skladbe preproste, deloma skrbno izpiljene; dajo se prav lepo peti in tudi učinkujejo; primer: V ponižnosti klečimo, v as-duru. Sicherl je imel smisel za širjenje ljudske prosvete v Prosvetnih društvih in je rad poučeval zborovo petje v okviru celotnega programa.

V letu 1882. je položil zrelostni izpit na orglarski šoli

Janez Pogačnik,

rojen 26. julija 1855 na Posavcu (župnija Ljubno na Gorenjskem), kjer je bil njegov oče Ignacij gostilničar in posestnik. Veselje do petja mu je vcepila že domača hiša. Prve nauke mu je posredoval krajevni učitelj Janez Pezdíč, harmonije se je pa učil pri P. Cebedinu, učitelju in organistu v Kranju. Lastna pridnost in darovitost sta mu pripomogli, da je mogel že leta 1877. nastopiti prvo službo v Kamni gorici, kjer je deloval dve leti, nato eno leto v domači župniji, potem v St. Georgnu am Sandhof in pri Sv. Križu pri Beljaku. Po dovršenem zrelostnem izpitu na orglarski šoli v Ljubljani je prišel v Vipacco in ostal tam 10 let, kjer se je glasbeno najbolj razživel: imel je dober moški in mešani cerkveni zbor, pa tudi svetno petje v Čitalnici je dobro prospevalo. Potem je sledilo mično Celje, nato pa Tržič. Ko je l. 1910. rudniško ravnateljstvo v Idrii razpisalo službo mestnega organista, jo je dobil Pogačnik. Hkrati je poučeval petje tudi na realki. Tukaj ga je zajelo močno razgibano glasbeno življenje, katerega je zlasti netil glasboljubivi dekan Mihael Arko. Konec leta 1923. ga je ista uprava upokojila. Ker pa za plačo mesečnih 180 lir ni bilo mogoče dobiti strokovno izvežbanega naslednika, je Pogačnik orglal še dalje kot upokojenec do leta 1927., nakar se je preselil k sinu Ivanu, kontrolorju državnih železnic na Rakeku, kjer je preživel zadnja leta svojega življenja. Pogačnik je važen kot organizator in učitelj glasbenega življenja na podeželju v svojstvu organista in pevovodje. Iz njegovih dopisov v »Cerkv. Glasb.« odseva smisel za dejanske potrebe, ki so nujne za uspeh cerkvenoglasbenega dela. Zavzema pa dalje tudi pomembno mesto v galeriji slovenskih skladateljev. »Cerkv. Gl.« leta 1934. navaja tale dela:

1. Missa in hon. Ss. Cordis Jesu za moški zbor.
2. Missa de Spiritu sancto za mešani zbor.
3. Missa in hon. B. M. V. de perpetuo succursu.
4. Missa in hon. B. M. V. za mešani zbor, izšla v »Cerkv. Gl.« l. 1904.
5. Missa s. Josephi za mešani zbor.
6. Slovenska maša za triglasni ženski zbor z orglami.
7. Tri zbirke Marijinih pesmi, zbirka evharističnih pesmi in ena v čast S. J.

8. Napevi cerkvenih pesmi.

9. Šest Tantum ergo.

10. Lavretanske litanije.

V prilogah »Cerkv. Glasbenika« je izšlo še 42 raznih skladb: pesmi, motetov in ofertorijev. Nekaj pesmi hranijo Sattnerjeva zbirka »Slava Jezusu«, Premrlova »Slava Presveti Evharistiji«, Hribarjeva: »Slava Brezmadežni« in Čadeževa zbirka: »Rajske strune zadonite«.

Pod naslovom »Ivan Pogačnikove skladbe« je Premrl v »Cerkv. Gl.« l. 1939, str. 51, 74, 111, navedel vse skladbe, tako one, ki so izšle v tisku, kakor tudi one, ki so ostale v rokopisu.

Pogačnik je zboljšanje cerkvene glasbe po cerkvenih določilih najbolj podprl z dobrimi skladbami, kar je bilo za tedaj velike važnosti, ko je šlo za tem, da se polagoma tuje manjvredno blago izloči z naših korov. Njegov slog je v vsem razumljiv, pa vendar ne nezanimiv, bodisi da gledamo krajše skladbe ali pa njegove latinske maše. V zbirki »Slava Jezusu« je Pogačnikova »Želim, Zveličar moj« ena najlepših in globoko občutenih z lepo izvedenimi stopnjevanji; istotako tudi pet pesmi v »Slavo presveti Evharistiji« kar moč dostojno predstavlja skladatelja, morda je še najučinkovitejša št. 18, čeprav je ni tolikokrat čuti z naših korov. K zbirki »Slava presv. Srcu Jezusovemu« pripominja Kimovec točno: »Pogačnik, kakor je vedno bil: preprost, prijazen, krotek, ljubezniv, prav tak, kakršnega imajo vsi pevci radi; brez vsakršnih težav, vedno na varni, nikoli na nepreizkušeni novi poti« (»Cerkv. Glasb.« l. 1922, str. 39). O maši v čast sv. Jožefu pravi poročevalec v »Cerkv. Glasb.« l. 1910, str. 87: »Prav nalašč za naše razmere je ta Pogačnikova latinska maša. Dostojno melodiozna, vseskozi korektna, lahka, kakor se je svojčas Foersterjeva v čast sv. Ceciliji izredno prikupila našim gg. organistom, tako enako — upam — da bo tudi sedaj ta dobrodošla. Skladatelj pa naj bo prepričan, da hodi v kompoziciji pravo pot in si ga razni drugi naši cerkveni skladatelji lahko vzamejo za zgled.«

Dočim je Pogačnik utiral pot cecilijanskemu prepору s svojimi skladbami, je na Štajerskem isto nalogo izvrševal

Karel Bervar

s peresom, t. j. s članki in dopisi, ki so v tedanji dobi za list »Cerkv. Glasbenik« prav značilni. Po dopisih sodeč je Bervar bojevit narava, v vprašanjih o cerkvenosti glasbe brezkompromisen, v izrazih docela stvaren in včasih skoraj prestrog, tako da ga je poznejši čas v gotovih ostrinah popravil. En primer: V Čadeževi zbirki je izšla božična pesem »Rajske strune«, ki je danes priljubljena na vseh naših korih. Bervar jo v »Cerkv. Glasb.« l. 1905, str. 14, navaja kot »umotvor«, ki ga je skoval slavni, mogočni Palestrina — Martin Štolcer, katerega v več dopisih hudo napada. Nadalje zahteva v dopisih točno izpeljavo vseh določil pri izvrševanju cerkvene glasbe; proslavlja koral, priporoča novoizišle skladbe domačih tvorcev, predvsem Foersterja in Hladnika, ter jim daje prednost pred tujimi; zlasti se pa zavzema za zboljšanje gmotnega položaja organistov in ves srečen poroča v dopisu: Spodnje Štajersko, 23. julija 1897, o osnovanju podpornega društva organistov za vse slovenske škofije.

Svojemu delovanju je pa mogel dati največji poudarek tedaj, ko je s privoljenjem svetne in cerkvene oblasti ustanovil zasebno orglarsko šolo v Celju, katero je vodil do l. 1937, ko je bila šola premeščena v Maribor. Iz te šole je izšlo v 35 letih nad tri sto absolventov, predvsem iz Štajerske pa tudi iz sosedne Hrvaške, ki so kot izvežbani organisti in pevovodje nadaljevali delo svojega učitelja in mojstra.

Udeleževal se je pa Bervar tudi kot skladatelj. Izšle so tri božične za mešani zbor, pet Tantum ergo, mašne pesmi, pesmi pred pridigo, osem napevov k blagoslovu, sedem božičnih, deset napevov k blagoslovu, štiri žalostinke,

nekaj skladb je izšlo v prilogah »Cerkv. Glasb.« in v »Slava Presv. Evharistiji«. Mojster Bervar je bil rojen l. 1864 v Motniku, kjer je obiskoval ljudsko šolo; prve glasbene nauke je dobil pri sosednem organistu in pri učitelju bratu Norbertu v samostanu v Nazaretu. Leta 1883. se je vpisal v ljubljansko orglarsko šolo, kjer so mu bili učitelji Foerster, Hribar in Gnezda. Prvo službeno mesto je nastopil v Blagovici in nato v Gornjem gradu, ko je medtem odslužil že tudi vojaški rok. Končno se mu je izpolnila že dolgo gojena želja. Šel je v Regensburg na cerkveno glasbeno šolo in tam pod vodstvom Haberla in profesorjev Hallerja in Griesbacherja odlično dovršil polletni cerkvenoglasbeni tečaj.

V oktobru 1895 je dobil službo mestnega organista pri župni cerkvi sv. Danijela v Celju, poučeval štiri leta tudi petje na slovenski gimnaziji v Celju in bil hkrati pevovodja čitalniškega zbora. Zasluženi pokoj uživa sedaj v Celju.

Viktor Steska:

Kakšno je bilo slovensko cerkveno petje pred sto leti?

Na to vprašanje odgovarjamo: Peli so po vseh župnih, romarskih cerkvah, dokaj tudi po podružnicah. Peli so različno, kakršen je že bil orglavec in kakršno pevsko osebje. Kaj pa so peli, ko niso imeli pesmaric? Res je, da tiskanih pesmaric še ni bilo mnogo, a nekaj jih je vendarle bilo; spominjam na Steržinarjevo zbirko s 30 pesmimi (1730), Lavrenčičevo s 27 pesmimi (1752), Repeževo zbirko 12 pesmic (1757), na Redeskinjevo 68 pesmic (1775), Küzmičovo (1780), Volkmerjevo (1783, 1789), Pavličovo (1784), Rupnikovo (1784), Gutsmanovo (1784) itd. Največ so pa ljudje peli na pamet. Organisti pa so imeli pesmarice, ki so si jih sami sestavljali, ko so pesmi ali prepisovali, ali od drugih slišali in zapisovali ali celo sami zlagali. Tako so si nekateri orglavci nabrali veliko zakladnico cerkvenih pesmi. Človek se mora kar čuditi, da je bilo bogastvo tega blaga tako ogromno. Jasen dokaz te trditve je marljivi orglavec Franc Kramar, sedaj v Poljanah nad Škofjo Loko, ki je pred svetovno vojno (1914) nabral nad 4000 pesmic, med temi polovico cerkvenih. Nekatere segajo več stoletij nazaj. Glej njegovo poročilo v »Cerkvenem Glasbeniku« od 1922 do 1929.

Pred dobrimi sto leti so mnogo storili na glasbenem polju tudi Gregor Rihar, Blaž Potočnik in Luka Dolinar. Blaž Potočnik je izdal l. 1827. »Svete pesmi«, Gregor Rihar jih je pa polagoma v notah izdajal. Večino teh še danes po cerkvah prepevamo. Luka Dolinar pa je bil ob istem času najplodovitejši slovenski pesnik, ki je izdal l. 1829. pesmi za nedelje celega leta, l. 1833. pesmi za praznike in godove, l. 1841. pa še pesmi za farne patrone ljubljanske škofije.

Iz tega se lahko prepečamo, da je bila zakladnica slovenskih cerkvenih pesmi pred sto leti precejšna.

Kakšno pa je bilo mnenje o cerkvenem petju, nam razodeva Matija Majer v svoji »Pesmarici« iz l. 1846. Zgodovinsko zanimiv predgovor naj tu sledi:

Pesmarica cerkvena ali svete pesme, ki jih pojo ilirski Slovenci na Štajerskem, Kranjskem, Koroškem in drugod. Zbral in na svet izdal Matija Majer, kaplan pri stolni cerkvi v Celovcu, 1846. Str. 236 + kazalo.

V predgovoru piše zbiratelj teh pesmic: Tukaj je nekoliko po meni zbranih najstarejših, najnavadnejših in najlepših pesmi, ki jih ilirski Slovenci na pamet znajo in pri službi božji pojo. Vidi se tem pesmim tako rekoč na čelu, da niso po učenih ljudeh zložene, temveč le od naroda zbrane. Niso zavite, zapletene, me-

tafizične in meglene, temveč lahko razumljive, vsakemu Slovencu kakor domače; ako kdo pesmico dvakrat sliši, jo že blizu zna; so nežne kakor lepo dišeče rožice, ki same od sebe na ledinici zrastejo; so kratke, najlepše in najstarejše imajo samo po dve, tri, največ po štiri vrstice v eni kitici; so živahne, jedrnate in nabožne, kakor naši Slovenci. V teh pesmih vse živi, vse se giblje, vse govori in odgovarja, da se človeku zdi, kakor bi vse v resnici videl in slišal, kar pesem pove. Blizu vsaka vrsta bi se dala upodobiti, čeprav je le kratka. Nekatera izmed njih se začne, kakor naše posvetne narodne: »Stoji...«, druga: »Vsi ljudje sem pridite...« Besede, vrstice, celo kitice se rade ponavljajo in sprevzemajo; na koncu je pogostoma prošnja: »Vzemi nas... pelji nas v sveti raj«, ali pa prav po cerkveno: »Čast bodi Očetu in Sinu in svetemu Duhu«. Tudi se kdaj reče: »Roža Marija, nebeška družina«. Z nemškim laktom se pa te pesmi ne smejo meriti; imajo namreč svoje posebnosti. Najstarejše in najlepše so brez rime; v tem so grškim in latinskim podobne; troheji in daktili se menjavajo, kakor se nameri. Včasih so v eni vrsti štiri troheji, v drugi štiri daktili in je torej ena vrsta mnogo daljša od druge; v začetku vrste je včasih po en zlog preveč, včasih celo po dva; nekatere nimajo skoro nobenega pravega merila (metrum), pa vendar gladko teko, kadar jih zapoje.

Te pesmi so stare po sto, po dve, tri sto let in še starejše. Kakor o posvetnih narodnih tako tudi o cerkvenih velja: Starejša je pesem, lepša je. Na to se moreš zanesti! Ako bi ne bila posebno lepa, bi jo bili Slovenci v tolikih letih že davno opustili. Te pesmi so polne pobožnosti in pesniške lepote, so živi spomeniki, ki nam jasno kažejo in pričajo pobožno srce in bistro pamet naših Slovencev. Dobro bi bilo, da bi se skrbno zbirale, da se ne pozabijo, ne zgube in ne pokvarijo. Nove pesmi se skladajo po kopah; vse pa ni lepo, kar je novo, to se ve; lepe se pa opuščajo in sčasoma pozabijo — tudi jih nekateri radi popravljajo, prenarejajo in krpajo, da niso več poprejšnjim podobne. Zgubljenih bi bilo škoda. V teh lepih starih pesmih bi se slovenski pesniki, ki svete pesmi zlagajo, lahko ogledali in se naučili, kako morajo pesmi zložene biti, da našemu narodu ugajajo.

Kdor ima od Boga razsvetljeno glavo, da zna zlagati svete pesmi, dobro, naj zлага nove iz svoje glave; lepe stare, narodu že od nekdaj znane, mile in drage, naj pa pri miru pusti, naj jih ne trga, da bi iz teh razvalin nove narejal. To napačno trganje in krpanje starih pesmi imenujejo »poboljšali«. Aka se kaka pesem tako poboljša, da ni več poprejšnji podobna, je ljudstvo ne pozna in je tudi v cerkvi več peti ne zna in ne more. Tako se je zgodila s pesmijo: »Poslan je angel Gabriel«. Na Koroškem jo pojo po starem, na Štajerskem in Kranjskem so jo poboljšali — povsod drugače. Ako se ljudje iz teh dežel snidejo na kakem božjem potu in bi jo radi skupaj zapeli, že ne morejo več, ker jo zna vsak drugače zavito. Cerkevne molitve in pesmi naj bi se lahkomišelnost ne prenarejale, ker se lahko naredi zmešnjava. To premišljuje sem te pesmi zbirati začel.

Zbiral sem jih na Štajerskem, Kranjskem, Koroškem in drugod. Zapisaval sem jih natanko, kakor ljudje izgovarjajo. Ako bi te bukvice bile samo za učene ljudi, za jezikoslovce zložene, bi bil dal vsako besedo nespremenjeno natisniti. Pa ta pesmarica je namenjena posebno za slovenske pevce in pevke, zato sem moral za dvojce skrbeti: prvič da bi pesmi ne prenarejal, da bi kolikor je mogoče ostale, kakršne so same po sebi; drugič sem moral gledati, da bi bile lahko razumljive in domače vsem Slovencem, zato se nisem smel držati podnarečja ene vasi. Nekolikokrat sem postavil besedo slava mesto hvala in enkrat hrana, kip, zaklad mesto špiža, peld, šac. Drugega nisem v besedah spremenil, zato se nahaja v teh pesmih včasih kaka nemška beseda, kakor cartam, cirati, vižati; kakor namreč ljudje pojo. Tako so ostale pesmi nespremenjene v smislu, v kiticah, vrstah, besedah in napevih.

V Kalobju najdeni rokopis iz l. 1651. sem od g. Slomška na posodo dobil in v njem dve med narodom znani pesmi našel.

V pesmarici bodo nekateri želeli več pesmic, drugi k vsaki tudi napev, tretji več molitvic. Vse to bi bilo tudi meni všeč; pa jaz podajam tu le, kar imam.

Začeti je težko, pomnoževati že lažje. Zbiral bom še naprej take stvari. Po nesreči muzike ne znam. Obdržal sem v glavi samo nekatere napeve in g. Bauer, učitelj glasbe v Celovcu, mi jih je zapisal. Ako bodo te bukvice uga-jale, se bodo drugikrat še pomnožile.

Se nekaj moram spregovoriti o slovenski glasbi. Kadar imajo pri Zili, kjer je še bolj po starem, godce, večji del dva godeta, eden bunka (basira), eden ali dva piskata na klarinet, eden citra. Citre že opuščajo. Kar se petja tiče, Slovenec rad in iz srca poje; se peva je veseli ali žaluje, kakor že besede v pesmi kažejo; iz srca pride, k srcu gre. Ako bi naše petje hotel z barvami prispodobiti, bi rekel, da se bliskata. Kakor v pesmih, tako tudi v napevih vse živi in gomazi — glas nekako trepeče, kakor listje na trepetliki, ko vetrič potegne. Glasovi nekako eden v drugega splavajo, zato se rad uporablja trilček; zamah (Vorschlag) pa je blizu povsod, kjer je le mogoče. Večji del pojo pri nas vsi na en glas, pri Zili na Koroškem tudi priudarjajo (sekundirajo), v Rožu in v Junu poleg tega ženske tudi »čez pojo«. V ziljski dolini pojo na ves glas, kar iz grla pride.

Bog je dal našemu narodu mehko srce pa tudi pamet; zato Slovenci že od nekdaj radi pojo in imajo mnogo lepih pesmi. Jaz sem nekaj cerkvenih po slovenskih deželah zbral in Vam jih tu prijateljsko podajam. Sprejmite jih prijateljsko tudi Vi in pojte jih radi pri božji službi. V cerkvi namreč bi se moralo kristjanu vselej od veselja srce vnemati. Cerkev je kakor predgradje samih svetlih nebes, kakor veža samega svetega raja. V nebesih Bog prebiva in se svojim izvoljenim daje od obličja do obličja videti in uživati; v cerkvi tudi Jezus stanuje, samo da ga ne vidimo in ne uživamo od obličja do obličja, temveč le v podobi sv. R. T. V svetem raju izvoljeni uživajo veselje, ki ga mi še razumeti ne moremo; tam angelci nebeško glorio pojo in Boga hvalijo: »vesela pesem angelska je nebeška muzika«; v cerkvi kristjani tudi mnogo dobrot dobivamo; Oče nebeški naše prošnje posluša, naša otožna srca tolaži in nam milosti deli. Zato v cerkvi veselo prepevajmo posebno pri božji službi. V stari zavezi so Izraelci pri božji službi in tudi sicer Bogu hvalo peli. To so storili, ko jih je Bog iz egiptovske sužnosti rešil in čudežno pripeljal skozi Rdeče morje na suho; vse ljudstvo je veselo hvalnico zagnalo. Kralj David je mnogo svetih pesem zložil in pel. V sv. pismu je 150 takih pesem ali psalmov, ki so se prepevali pri božji službi. Ko je angel Gabriel ljubi devici Mariji oznanil, da bo rodila božjega Sina, je veselo zapela Magnificat: »Moja duša povelečuje Gospoda!« Ko se je usmiljeni Jezus v bornem hlevcu zunaj Betlehema rodil, so nebeški angelci Boga slavili: »Slava Bogu na višavi in mir ljudem na zemlji, ki so blage volje.« Ko je naš Zveličar pred svojim bridkim trpljenjem s svojimi apostoli povečerjal, so skupaj zahvalno pesem zapeli. — Pri božji službi se že od nekdaj v cerkvi razlegajo svete pesmi. Že sv. apostol Pavel opominja: »Bodite polni sv. Duha in govorite med seboj v pobožnem petju, v pesmih in napevih prepevajte Bogu iz svojih src.« Sveti očetje, cerkveni učitelji in celi cerkveni zbori so skrbeli za lepo petje. Cerkvena pesem na dan sv. R. T. (Sacrís solemniis) nas k veselemu petju vabi. Radi pojte; nič človeškega srca tako ne mehča, ne plemeniti, kakor milo petje, zlasti cerkveno. Zato so blagomisleči dušni pastirji in bogaboječi duhovniki vedno skrbeli za lepo petje v cerkvi.

Pojte v cerkvi vsi pričujoči: možje in žene; božja služba je za vse; vsi smo dolžni Boga slaviti in moliti; nas vseh je dober oče. Tudi molitve in pesmi v mašnih knjigah, ki jih duhovniki molijo, niso samo za enega, temveč za vse pričujoče. Taka je tudi s slovenskimi pesmicami. Zato že pesmi same pravijo:

»Vsi veselo zdaj zapojmo!« To ni dovolj, ako pri orglah samo meh piše, piščalke brluzgajo in le kak orglavec kikirika. Nikogar nočem žaliti. Bog obvaruj! Po-vedati pa moram, kaj je lepo, kaj ni; kaj je prav, kaj ni prav. Srce vseh pričujočih mora Boga slaviti; moški in ženske morajo mu slavo prepevati, to so orgelce, ki se do samih nebes slišijo. Kako lepo je v cerkvi, ako vsi pojo; še moli človek mnogo bogoljubneje! Vselej me veselje obhaja, kadar se na tiste kraje spomnim, kjer tako lepo cela cerkev poje. Na Koroškem tudi cela cerkev poje v Žabnicah, v Blačah pri Zili, v Rožeku — pa samo ob sobotah zvečer pri rožnem vencu; v Medvedovem selu in v Gomilski na Štajerskem sem slišal vse skupaj peti tudi ob nedeljah ob popoldanski božji službi. Neki večer poleti 1843 pridem šele ob devetih zvečer na sv. Višarje. Pred oltarjem so tri svetilnice lepo gorele, na oltarju pa dve. Ljudi je bilo le nekaj malega. Komaj malo poklečim, čuj, glasno petje se vzdigne. Začudim se; začeli so prav po cerkveno večernice (vesperae). Zavzamem se, peli so začetek: »Gospod je rekel mojemu Gospodu, sedi na mojo desnico.« Kdo to poje? Še nikoli nisem kaj takega slišal. Gotovo so ljudje iz senjske ali krške (otok) škofije, kjer imajo staroslovensko besedilo dovoljeno. Vprašam: »Od kod ste?« — »Me smo Kranjce. Ob nedeljah se shajamo pa pojemo, ker nas petje veseli. Zato te pesmi na pamet znamo.« Kjer je že sedaj lepa navada, da cela sosesčina skupaj poje, tam se je še naprej držite; kjer je pa ni, naj se začne.

Vzemite to pesmarico v roko in poiščite si iz nje kako pesem, ki jo že znate; poskusite jo dve tri nedelje popoldne zapeti — lepo veselje boste imeli sami, ga tudi drugim delali in s tem Boga slavili, tako kakor bi molili, da rečem, še imenitneje, ker so misli pri petju navadno bolj zbrane, kakor pri molitvi, in srce je od božje ljubezni bolj užgano.

Pojte gladko, rahlo, pohlevno, saj pravi kresna pesem: »Je pela ponižna deklica, pa se je do devete dežele slišala.«

Poslušajte, ko poje, tudi na druge, da se bodo glasovi lepo ujemali; ne cvilite, ne derite se kot sova. Samo en glas naj se sliši, čeprav bi cela soseska pela. Kdor se izmed vseh sliši, že kazi, čeprav bi imel grlo, kakor ptičica v gozdu.

Izberite si vsem znane pesmi. Najlepše gre tista pesem, ki jo vsi znajo. Vsak praznik ima svoje pesmi, tega ne pozabite! Ako bi o veliki noči alelujo izpustili, bi se ljudem zdelo, da velike noči ni. Ne gonite celo leto vedno eno in isto. Orgle naj rahlo spremljajo petje. Čim rahleje, tem lepše.

Adolf Gröbming:

Nekaj poglavij iz fiziologije in fonetike.

(Dalje.)

L-ovska skupina.

Črka *l* označuje v slovenščini tri glasove:

- a) trdi *l* (bel = *be^l*, čoln = *čo^ln*);
- b) srednji *l* (*luna*, *klop*) in
- c) v zvezi s črko *j* = *lj*, mehki ali topljeni *l'* (*ljubezen* = *l'ubez^{en}*, *kralj* = *kra^{l'}*).

a) Trdi *l*.

Pravi trdi *l*, kakor sem ga opisal v »C. Gl.« 57/47-48 in 61/177, se, z redkimi izjemami, tudi v slovenskih narečjih ne govori več. Namesto njega se uporablja v knjižni izreki kratek *u*, ki nikakor ne zasluži pridevka »trdi«, ker je v resnici le okrajšani, bežno izgovorjeni samoglasnik *u*. Zaradi te soglasniške lastnosti

se ga je oprijel artikulacijsko povsem neosnovan naziv »soglasniški *y*, četudi bi bilo zanj primernejše ime »okrajšani *y*« ali kaj podobnega. Izreko soglasniškega *y*-ja in njegovega bližnjega sorodnika, toda pravega soglasnika, dvoustničnega *w*-ja, najde bralec v »C. Gl.« 53/173—174 in 58/135—136.

Dr. Breznikova slovnica ne dela mnogo razlik med soglasniškim *y*-jem in med dvoustničnim *w*-jem. Četudi sta si ta dva glasova po značaju zelo podobna, vendar naj se pevec drži *y*-ja, ker je pevnejši in zvočnejši kot *w*, ki bo vedno in v vsaki zvezi ohranil svoj soglasniški značaj.

Kot namestnik trdega *l*-a stoji lahko sogl. *y* za samoglasniki ali za zlogotvornim *r*-om. Kadar stoji za samoglasniki, se spaja z njimi v prijetne dvoglasnike ali diftonge (-al = -au, -el = -eu, -il = -iy, -ol = -oy, -ul = uy ali -uw¹, -əl = əy). Od tod njegovo drugo ime »dvoglasniški ali diftongični *y*. Kadar pa stoji za *r*-om, ga izgovarjamo kot kratk *y*.

S kratkim (dvoglasniškim in soglasniškim *y*-jem nam je izgovarjati *l*, kadar stoji:

a) na koncu besed: pisal (-sau), kupoval (-vau); cel (cey), vesel (-sey), pil (piy), vil (viy); rjul (rjuy ali rjuw), čul (čuy ali čuw); kozel (kozəy), šel (šəy)²...

cvrl (cvəry), drl (dəry), oprl (opəry), strl (stəry), umrl (uməry), zrl (zəry), žrl (žəry)³...

b) v sredi besed pred soglasniki, razen pred prepisnikom *j*:⁴ piščalka (-ščayka), prebivalka (-vayka); belkast (bey-), jelša (jey-); svetilnik (-tiy-), kadilnik (-diy-); čoln (čəyn), dolg (doug)...

Dolgo časa je veljalo pravilo, da se mora *l* pred polglasnikom: palac, tkalac, prebivalac... izgovarjati kot v (w):⁵ pawac, tkawec, prebawac... Tudi pisava je omahovala; nekateri so pisali v takšnih primerih v: bravec, igralec... drugi l: bralec, igralec... Šele s III. izdajo Breznikove »Slovenske slovnice« (1924) se je izreka *l*-a pred poglasnikom ustalila. Slovnica predpisuje, da je treba *l* pred polglasnikom, kakor pred drugimi samoglasniki, izgovarjati kot pravi (srednji) *l*: palac, tkalac, prebivalac..., v sklonih pa, kjer polglasnik izpade in stopi *l* v stik s soglasnikom: palca, -lcu... -lei..., pa z dvoglasniškim *y*-jem: paŷca, paŷcu..., paŷci...

Nekatere besede so že zgodaj izgubile trdi *l* (*y*) v izreki, medtem ko so ga v pisavi ohranile. Sem spadajo holm, solnce in vse izpeljanke iz njih. Pri besedi solnce se je v zadnjih 20 letih začel opuščati *l* tudi v pisavi:⁶ sonce, sončen..., kar je potrdil kot pravilno tudi Slovenski pravopis, medtem ko se beseda holm še vedno piše z *l*-om. V izreki se *l* v takšnih primerih ne izgovarja. Zato je treba besede kakor: holm, holmec, holmček, holmčast..., solnce, solnčece, solnčiti se, solnčenje, solnčnik (ako naletimo še na takšno pisavo) izgovarjati brez *l*-a, torej: hom, homac, homčak..., sonce, sončece, sončiti se... itd.

b) Srednji l.

Artikulacijo srednjega *l*-a sem opisal v »C. Gl.« 61/177. Čisto, t. j. kot pravi ali navadni *l* izgovarjamo ta glas povsod, kjer stoji pred samoglasnikom

¹ Izgovori se kot nekoliko podaljšani *u* ali pa tudi kot *uw*.

² Levec je v Slovenskem pravopisu (1899), str. 6/11, zahteval, da se končnica -əl v besedah kakor: pletal, rekal, kozal... izgovarja kot *u*: pletu, reku, kozu..., toda ta izreka ni obveljala.

³ Tvornopretekli deležniki glagolov 6. razreda I. vrste.

⁴ O izreki *l*-a pred *j* prim. topljeni *l*.

⁵ Prim. Levčev pravopis, str. 6/11.

⁶ V literaturo je uvedel to pisavo O. Župančič (V zarje Vidove) 1920.

(bodisi v začetku ali na koncu besed):⁷ las, glava; lep, pleče; lipa, cvetlica; lok, polom; luč, olupek; morilac, pogorelac...

V vseh drugih primerih, t. j. na koncu besed in pred soglasniki bi morali, kakor se je nekdanje splošno govorilo, izgovarjati *l* kot *u* (*w*). Vendar so razni vplivi, zlasti moč analogije, povzročili, da so se vrinile v izreko izjeme, ki so se danes že tako udomačile, da jih po večini ne bi bilo mogoče več iztrebiti. Takih izjem, kjer izgovarjamo tudi na koncu besed in pred soglasniki *l* s čistim glasom, je mnogo, najvažnejše so sledeče:⁸

1. *l* v množinskem rodilniku samostalnikov ženskega spola na *-la* in srednjega spola na *-lo*:

-la (čebela) čebel, čebu*l*, cu*l*, deke*l*, deže*l*, hva*l*, kobil, oba*l*, pil, rogo*l*, sil, svi*l*, stre*l*, šol, ta*l* (od ta*l*, do ta*l*),⁹ vi*l*, žil...

-lo (bodalo) boda*l*, cedi*l*, čel, daril, de*l*, drža*l*, gr*l*, kadi*l*, ko*l*, kosi*l*, krde*l*, kri*l*, leta*l*, mazi*l*, motovi*l*, nosi*l*, oblačil, ogleda*l*, posoji*l*, stoji*l*, šil, tel, tna*l*; ves*l* (veslo), deb*l* (deblo), dup*l* (duplo)...

Na izreko *l-a* v množinskem rodilniku je vplivala najbrž izreka v drugih sklonih, kjer imamo povsod čisti *l* (čebela, le, -li, -lo...).

2. *l* v množinskem orodniku pred končnico *-mi* samostalnikov kakor: z drha*l*mi, z val*l*mi, z vol*l*mi, z živa*l*mi...

3. *l* v izvedenkah iz debel na *-la*, *-lo* in dr. (V ta seznam sem sprejel zaradi lažjega pregleda nekatere besede, ki so pri Štreklju in Brezniku uvrščene iz znanstvenih razlogov drugam.)

-la čebula — čebulen *-lna*, čebulček, čebulnica, čebulnik...

dežela — deželen *-lna*, (po)deželski...

hvala — hvalec *-lca*, hvalen *-lna*, pohvalno, samohvalec *-lca*, samohvalen *-lna*, samohvalnost, zahvalen *-lna*, zahvalnost...

jela — jelka...

pila — opilec *-lka*, pilec *-lca*, pilen *-lna*...

sila — (na)silen *-lna*, nasilnik, nasilnost, nasilstvo...

skala — ska*l*nat...

svila — svi*l*nat...

šola — šolnina, šolnik, šolski, šolstvo...

tla — ta*l*en *-lna* (voda)...

vila — vilec (čarovnik) *-lca*...

žila — žil*l*nat...

-lo čelo — čelen *-lna*, čelnica, načelen *-lna*, načelnik, načelstvo...

delo — brezdelen *-lna*, brezdelnik, hudodelec *-lca*, hudodelen *-lna*, hudodelnik, hudodelstvo, izdelek *-lka*, pridelek *-lka*...

dulo — dulec *-lca*...

grlo — belogr*l*, grl*l*ski...

kolo — kolca (pl.) kolc, ko*l*nica, ko*l*nik, samoko*l*en *-lna*, samoko*l*nica...

krilo — ravnokri*l*ec *-lca*, zlatokri*l*, zlatokri*l*ec *-lca*...

letalo — leta*l*ec *-lca*, leta*l*en *-lna*, leta*l*ski, leta*l*stvo...

motovilo — motovi*l*ec *-lca*...

salo — debelosalec *-lca*...

selo — nase*l*bina, se*l*ba, selec *-lca*...

šestovilo — šestovi*l*ec (glupec) *-lca*...

šilo — šilec *-lca*, šil*l*nat...

⁷ Gorenjci izgovarjajo *l* pred *a*-jem kot *w*: kobil*w*a, hval*w*e... za: kobila, hlače... Od tod izvira napačna pisava »dečva« za »dečla«, na katero naletimo pogosto v našem časopisju.

⁸ Prim.: Dr. Karel Štreklj, »O Levčevem pravopisu« 1911; dr. A. Breznik, »Slovenska slovnica IV. izd. 1934, in Breznik-Ramovš, »Slovenski pravopis« 1935.

⁹ Breznik-Ramovš »Pravopis« predpisuje izreko *ta*l**. Prim. tudi Štrekljevo razpravo, stran 80/1.

Sem spadajo tudi pomanjševalnice iz samostalnikov srednjega spola na *-lo* in nekaterih moškega spola na *-l*:

-lo (bodalo) bodalce, cedilce, čelce, darilce, delce, držalce, grlce, kadilce, kosilce, krdelce, krepelce, krilce, letalce, mazilce, malce (od malo), motovilce, oblačilce, ogledalce, posojilce, selce, stojalce, šilce, torilce, želce; vesalce, debalce...

-l (vol) volec *-lka*, (kol) kolek *-lka*, (val) valček *-čka*¹⁰...

Izpeljanke iz glagolov na *-lati*, *-leti*, *-liti*. (Ne glede na etimologijo sem nekatere izpeljanke, ki bi spadale pod to točko, iz praktičnih razlogov navedel pri izpeljankah iz samostalnikov na *-la* in *-lo*.)

-lati (iz)delati — prim. delo;

-leti veleči — povelek *-lka*...

želeti — pozelek *-lka*, zaželet *-lka*...

-liti buliti — bulec *-lca* (vol)...

deliti — oddelek *-lka*, razdelba, razdelek *-lka*...

guliti — gulec *-lca*...

hvaliti — prim. hvala

kruliti — krulba-krulec *-lca*...

moliti — molec *-lca*, molek *-lka* (za besede: molilec *-lca*, molilnica, molilnik predpisuje Slov. pravopis izreko z *ü*-jem: *molij-*)

paliti — opalek *-lka*, pal, samopalen *-lna*...

piliti — prim. pila

seliti — prim. selo

streliti — strelec *-lca*, strelen *-lna*...

taliti — talba, talen *-lna*, talnost...

tuliti — tulec *-lca*...

žuliti — žulec *-lca*...

4. *l* v besedah, v katerih je za *l*-om izpadel kak samoglasnik: dol (iz doli), dolnji (dolenji), mil (mili), pol (polu),¹¹ šolan *-lna* (šolin *-lina*), zal (zali)... Sem spadajo tudi ljudska imena Malka, Milka itd.

5. *l* v tujkah, t. j. v besedah, ki smo jih privzeli od neslovanskih narodov: admiral, Alpe, alt, Danijel, general(ski), kanal, kapital, karbol, Olga...

Izjemo tvorijo starejše tujke: bokal, malha, malta, koralda, žolnir..., ki se po Slov. pravopisu izgovarjajo z *ü*-jem: *bokau*, *mauha*, *mauta*, *koraüda*, *žouñir*... (Dalje prihodnjič.)

Največje orgle na svetu.

Izmed 93 največjih orgel — ki imajo najmanj po 100 oziroma več registrov —, ki jih našteva knjiga »Carlo Locher: Manuale dell'organista — I registri dell'organo«, izšla pri Ulrico Hoepli, Milano 1940-XVIII, se jih nahaja v Ameriki (Združene države) 37. Največje od teh so: v Atlantic City (Conv. Hall) z 933 registri na sedmih manualih iz leta 1935, v Filadelfiji (Wanamaker) s 451 registri na šestih manualih iz leta 1929, v Wilmingtonu (P. S. Dupont) z 273 registri na šestih manualih iz leta 1930, v Atlantic City (High School) z 255 registri na petih manualih iz leta 1925, v Hannoverju (St. Matheus) z 236 registri na štirih manualih iz leta 1935 in v West Pointu (Cadet Chapel) z 225 registri na petih manualih iz leta 1935. Prve in druge izmed teh šestih so zgrajene po električnem sestavu. Naslednje trojne se nahajajo v Nemčiji: v Breslavi (Jahrhunderthalle) z 222 registri na petih manualih iz leta 1938, v Nürnbergu (Kongr. Parteitage) z 220

¹⁰ Tako se izgovarja ta beseda tudi v pomenu »valcer«.

¹¹ Slovenski pravopis predpisuje izreko *pou*.

registri na petih manualih iz leta 1936 in v Pasavi (stolnica) z 208 registri na petih manualih iz leta 1928. Tudi te so vse električnega sestava. Slede še ene amerikske s 181 registri in štirimi manuali v Filadelfiji (Pens. University) iz leta 1929. Nakar pridejo glede velikosti na vrsto stolne orgle v Milanu (Italija) s 180 registri in petimi manuali, električne, iz leta 1938. Postavila sta jih Mascioni, Cuvio in Tamburini, Crema. Druge italijanske največje so v mesinski stolnici s 152 registri in petimi manuali iz leta 1930; postavil Tamburini, Crema. Te so elektro-pnevmatične. Tretje največje v Italiji so na papeškem zavodu za cerkveno glasbo v Rimu s 111 registri in petimi manuali iz l. 1933, električne; zgradil Vincenzo Mascioni, Cuvio. — Izmed ostalih jih pripada Nemčiji še 22, med temi v Hamburgu (v cerkvi sv. Mihaela) s 164 registri in petimi manuali iz l. 1912, v Nürnbergu (v cerkvi sv. Lovrenca) s 157 registri in petimi manuali iz l. 1937, v Freiburgu (Münster) s 145 registri in petimi manuali iz leta 1937, v Linzu (Sv. Florijan) s 136 registri in štirimi manuali iz leta 1931, na Dunaju (Konzerthaus) s 116 registri in petimi manuali iz leta 1913, v Berlinu (stolnica) s 113 registri in štirimi manuali iz l. 1904 (pnevmatične), v Salzburgu (stolnica) s 101 registrom in štirimi manuali iz l. 1936 (električne) in druge. — Na Madžarskem se nahajajo edine največje v Szegedu (votivna cerkev) s 177 registri in petimi manuali iz l. 1930 (električne). — Na Angleškem jih je sedem: v Liverpoolu (stolnica) s 168 registri in petimi manuali iz l. 1926 (električne), v Londonu (Royal Albert Hall) s 146 registri, štirimi manuali iz l. 1933, v Bristolu (Calston Hall) s 125 registri, petimi manuali iz l. 1937, v Liverpoolu (St. Georges Hall) s 119 registri, štirimi manuali iz l. 1931, v Londonu (v westminsterski opatiji) s 102 registroma, štirimi manuali iz l. 1937, v Doncastru (v cerkvi) s 101 registrom, petimi manuali iz l. 1935, in v Londonu (Alexandra Palace) s 100 registri, štirimi manuali iz l. 1929. — Na Španskem so v Barceloni (Palacio National) s 152 registri, petimi manuali iz l. 1929; na Norveškem dvojne: v Trondheimu (stolnica) s 139 registri, štirimi manuali iz l. 1930 (električne), in v Oslo (stolnica) s 104 registri, štirimi manuali iz l. 1930 (električne). V Švici sta dvojce: v Engelbergu (samostanska cerkev) s 135 registri, petimi manuali iz l. 1930 (pnevmatične) in v Einsiedeln (samostanska cerkev) s 130 registri, tremi manuali iz l. 1938. — Na Letonskem dvojce: v Libavi (cerkev sv. Trojice) s 131 registri, štirimi manuali iz l. 1885 in v Rigi (stolnica) s 124 registri in štirimi manuali iz l. 1883. — V Avstraliji dvojce: v Sydneyu (Town Hall) s 128 registri, petimi manuali iz l. 1889, in v Melbourneju (Town Hall) s 110 registri, štirimi manuali iz l. 1928. — V Afriki so v Pretoriji (univerza) s 115 registri, štirimi manuali iz l. 1935. — Na Švedskem jih je pet: v Stockholmu (Modra dvorana) s 115 registri, štirimi manuali iz l. 1925 (električne), ravnotam (Engelbrecht Kirche) s 112 registri, 4 manuali iz l. 1920, v Lundu (stolnica) 110, 4, iz l. 1934, v Stockholmu še v koncertnem poslopju: 100, 4, iz l. 1938 in v Gotenburgu (koncertno poslopje) 100, 4, iz l. 1938. — V Kanadi dvojce: v Torontu (stolnica): 100, 4, iz l. 1930 in ravnotam (New Royal York Hotel): 108, 5, iz l. 1929 (električne). — Na Finskem: v Lapnji (občina): 106, 4, iz l. 1938. — Na Francoskem: v Parizu (pri Sv. Sulpiciju) s 112 registri, petimi manuali iz l. 1934. Končno v Danzigu: v Olivi (cerkev) s 101 registrom, štirimi manuali iz l. 1936 (električne).

Večina naštetih največjih orgel datira iz zadnjih 15 let. Med leti 1930 do 1940 jih je bilo postavljenih 50. Precejšnje število med njimi je električnega sestava. Izmed 93 naštetih imajo ene 6, 25 po 5 manualov, 60 po štiri in 6 po tri manuale. Najstarejše izmed vseh teh so vseučiliške orgle v Garden City (Združene države) iz l. 1880, ki imajo 115 registrov in 4 manuale ter 7031 piščali. Največje amerikske s sedmimi manuali imajo 32.913 piščali, druge tamošnje največje pa okrog 30.000 piščali.

V bivši Jugoslaviji so bile največje orgle v Djakovu na Hrvatskem, ki jih je za tamošnjo Strossmayerjevo stolnico postavil slovenski orglarski mojster Franc Jenko s 73 registri in tremi

manuali. Prva dispozicija za nove stolniške orgle v Djakovu, narejena od dr. Franca Kimovca in objavljena v »Cerkv. Glasbeniku« l. 1936, 56 str., pa je vsebovala 90 pojočih registrov na štirih manualih. — Zagrebške stolne orgle, ki jih je postavil oziroma prenovil Oskar Walcker l. 1913, so imele do letos 60 registrov in tri manuale; letos povečane imajo 75 registrov na štirih manualih. Največje v Ljubljani so stolne; postavil jih je l. 1912 slovenski orglarski mojster Ivan Milavec ter imajo 52 registrov in tri manuale. Vse našete največje svetovne in nekatere naše bližnje, primeroma tudi večje orgle imajo — samo po sebi umevno — tudi njih velikosti primeren in številen pedal. St. P.

Iz odbora Cecilijanskega društva v Ljubljani.

Redna seja se je vršila 17. februarja 1943. Navzočni so bili: msgr. Jagodic, stolni dekan dr. Kimovec, prof. Premrl, ravnatelj Snoj, dr. Puš, g. Lavrič, g. Zdešar in tajnik Jamnik.

Dnevni red je obsegal: 1. poročilo ravnatelja Snoja o orglarski šoli, 2. poročilo prof. Premrla o »Cerkvenem Glasbeniku«.

Ad. 1. Pouk na orglarski šoli se je v tekočem šolskem letu pričel z oktobrom. Na šoli je sedaj 13 učencev. Eden je šolo zapustil, ne da bi končal študije. — Glasbene predmete sta poučevala le dr. Kimovec in ravnatelj Snoj; g. Berkopec je pa tudi letos poučeval zadrugištvo. — Učenci kažejo veliko vneme za šolsko delo in uspešno napredujejo. — Finančno stanje je še dokaj povoljno. Prispevek za šolo je za letos poslalo 45 župnij; ostale bodo opozorjene po škof. ordinariatu, naj znesek čimprej pošljejo.

Ad 2. »Cerkveni Glasbenik« je v l. 1942 izšel petkrat namesto šestkrat. Bil je vezan na določeni obseg; zaradi zelo zmanjšanega števila naročnikov se je moral boriti tudi v gmotnem oziru za obstanek. Plačujočih naročnikov ima list sedaj samo 282; plačalo pa jih je doslej 196. Tisk lista sam je že presegel vsoto, ki so jo prinesle naročnine in skupiček za posebne glasbene priloge. Poleg tega je bilo nekaj stroškov še za upravo in ekspedicijo lista. Z nekimi prispevki od privatne strani se je posrečilo poravnati primanjkljaj in je list v tiskarni danes v redu plačan. V l. 1943 bo urednik skušal izdati zopet vsaj pet številčk lista. Upa, da bo mogoče dobiti od naročnikov še zaostale naročnine in kaj novih članov. Tudi bo Cecilijansko društvo gotovo deležno podpore iz zneska, ki ga je rimska vlada dovolila Glasbeni Matici in drugim glasbenim zavodom v našem mestu za povečano delavnost na polju glasbe. Stroški za glasbeno prilogo bodo letos v tiskarni nekoliko večji; zato bo pa tudi cena prilogi malo večja: izvod po 1 liro. — Urednik prosi gg. odbornike, da ga podpro s članki in dopisi, in kolikor jih je skladatelj, tudi s skladbami. V tem oziru se enako priporoča vsem našim glasbenikom.

Koncertna poročila.

Koncerti v Ljubljani. Simfonični koncerti so postali v našem mestu v tej sezoni pogostnejši. Kmalu za prvim, ki smo o njem poročali v zadnji lanski številki, je sledil 23. novembra drugi, potem 7. decembra tretji, čez en teden njegova ponovitev. 28. decembra četrti in 11. januarja letos peti. Na drugem so pod vodstvom D. M. Šijanca zelo dobro izvajali Beethovnov Tretjo simfonijo, Cherubinijevo overtureo Anakreon in Smetane simfonično pesnitev »Iz čeških logov in gajev«. Na tretjem koncertu so pod istim vodstvom izvajali Rossinijevo predigro Tankred, Griegov koncert za klavir in orkester op. 16. s solistom pianistom prof. Antonom

Trostrom, Lajovčev Andante in Dvořakovo Divjo ženo ter Dva slovanska plesa. Ta koncert je bil izvrstno podan in je občinstvo tolikanj navdušil, da so ga ponavljali. Četrty koncert je vodil docent Karlo Rupel. Izvajana so bila sledeča dela: Corellijeva Sarabanda, Giga in Badiniera za godalni kvintet, Osterčev Religioso za godalni orkester, Bachov koncert v a-molu za gosli in godalni orkester s solistinjo Francko Ornik-Rojčevu ter Beethovnova 7. simfonija v A-duru. Tudi Rupel se je potrudil, vodil spretno ter dosegel na splošno lep uspeh. Le tu in tam — zlasti pri Ostercu in deloma pri Beethovnu — smo si želeli nekoliko bolj podrobne izdelanosti in sočnosti. Solistinja je pokazala dobro tehniko in umevanje za Bachov slog ter pripomogla k pestrosti in učinkovitosti koncerta. Peti simfonični koncert je vodil zopet Drago Mario Šijanec. Pri sestavi sporedov ima srečno roko. Na tem koncertu je izvajal Corellijev Božični koncert za godalni orkester, tri soliste in klavičembalo oz. klavir, Čajkovskega V. simfonijo in E. Adamičev Scherzo »Potrkan ples«. Koncert je vseskozi uspel. Vse skladbe so ugajale; največji vtis je napravila seveda Čajkovskega prelepa, iz mračnih nižin v najsvetlejšo višino in silne dramatične viške vspenjajoča se simfonija. Pri Corellijevi skladbi so solistične dele dovršeno izvedli Rupel, Dermelj, Šedlbauer. Na klavirju je spremljal Bojan Adamič. Koncert je bil — kakor dosedanji simfonični koncerti še vedno — najbolje obiskan. — V decembru sta se vršili dve dobro pripravljeni javni produkciji gojencev Glasbene akademije. Nastopili so gojenci instrumentalnih in pevskih oddelkov. — 18. decembra je bil večer slovenskih skladb za mladino. Na sporedu so bile skladbe Škerjanca, Šantla, Pavčiča, Mirka, Sancinove, Šivica, Osterca, Pahorja in Tomca. Skladatelj Škerjanc in skladateljica Sancinova sta svoje skladbe zaigrala sama, ostale Silva Hrašovec in Marta Bizjak. Večer je bil prav zanimiv in poučen. — V opernem gledališču se je isti dan vršil vokalno-instrumentalni koncert. Vodil ga je kapelnik Žebre s sodelovanjem sopranistke Vidalijeve, altistke Karlovčeve, baritonista Giuseppe Taddeia in tenorista Giorgia Sembria. — Samostojen violinski koncert je 30. decembra priredil mlad slovenski violinist in skladatelj Jurij Gregorc. Izvajal je Corellijevo La Follia, Bachovo fugo v g-molu iz I. sonate kot solotočko, Wieniawskega koncert v d-molu, lastno skladbo »Rubato appassionato«, Čajkovskega Melanholično serenado in Paganinijev Capriccio št. 20. Posebno se je izkazal v Wieniawskega in Čajkovskega skladbah, ki ju je podal izredno toplo in sigurno. Pa tudi sicer se je občinstvu predstavil kot zmožen in čuteč glasbenik. — 22. in 23. decembra sta bili dve javni produkciji šole Glasbene Matice. Na prvi je bilo kar 25 raznih instrumentalnih nastopov, ki so nudili mnogo lepega in izbranega, vmes tudi nekaj božičnih skladb. Druga produkcija pa je imela vseskozi božični značaj. Poleg klavirskih skladb so bili izvajani štirje Premrlovi samospevi iz cikla »Božične skrivnosti«, Händlov Božični pastoral in Manfredonijev Božični koncert, ki ju je izvajal šolski orkester pod vodstvom prof. Karla Jeraja, dalje Tomčeva Pastirska za dvoglasni zbor s šesteroročnim klavirskim spremljanjem in Poličeva Božična suita za soli, zbor in mali orkester. Zlasti ta produkcija zasluži vso pohvalo, bodisi kar se tiče sporeda kakor tudi izvedbe. — Izredno odličen koncert sta priredila 8. januarja pianist prof. Anton Trost in violinist prof. Jan Šlais, ki od lani dalje nastopata kot Ljubljanski komorni duo. To pot sta izvajala Veracinijevo VI. sonato v Respiglijevi priredbi, Beethovnova sonato op. 30, št. 2, in Bortkiewiczovo op. 26. Skladbe so se po izrazu in moči stopnjevale. Izvajalca sta se znala uživati v vsakteri teh različnih slogov in sta vsebino skladb do dna izžrpala. Njuna idealno izdelana in poduhovljena igra je držala poslušalce v prijetni napetosti od začetka do konca. Za njun nastop smo jima iskreno hvaležni. — Enako prvovrsten koncert smo imeli priliko poslušati 19. januarja, ko je v Ljubljani prvič nastopil pianist Gino Gorini. S sijajno tehniko, krasno niansiranim tonom, popolnoma pravilnim življenjem v skladbe raznih slogov in globokim občutom je izvajal tri Scarlattijeve sonate, od Busonija prirejeni veliki orgelski preludij in fugo v Es-duru, Brahmsovo balado v h-molu, dve Debussyjevi skladbi, lastno močno in sodobno zloženo sonato, dva tudi izrazito sodobno izoblikovana ričerkara

Caselle na ime Bach in Chopinovo Fantazijo op. 49. Kdor je slišal Gorinija to pot, ga bo šel rad poslušat tudi vsakikrat, kadar nas bo zopet obiskal s svojo visoko umetnostjo. — 25. januarja je bil šesti simfonični koncert. To pot je dirigiral ravnatelj Mirko Polič. Znal je dati orkestru nekako novega pogona. Spored izredno izbranih in krasnih skladb: Bellinijeve overture k »Normi«, Dvořákov »Četrte simfonije«, Poličevega preludija, Smetanove simfonične pesnitve »Moldava« in Musorgskega »Noč na Lisi gori«, je bil večinoma izvrstno odigran. Tudi Poličeva vsebinsko, oblikovno in instrumentalno trdna skladba, zložena kot uvod k III. dejanju njegove opere, je napravila močan vtis. — Tretja produkcija šole Glasbene Matice se je vršila 27. januarja s še vedno pretežno božičnim obilježjem in je prav lepo uspela. — 1. februarja je bil sedmi simfonični koncert, to pot zopet pod vodstvom D. M. Šijanca. Ta koncert ni prinesel kaj posebno novega. Ponovili so skladbe, ki so jih večinoma izvajali na prejšnjih koncertih. Spored je obsegal Rossinijevo predigro k »Viljemu Tellu«, Čajkovskega I. stavek koncerta za gosli in orkester v D-duru s solistom A. Dermeljem, Schubertovo simfonijo v H-molu, en Dvořákov Slovanski ples in Adamičev »Potrkan ples«. Koncert je prav lepo uspel. — 5. februarja se je vršil v opernem gledališču drugi vokalno-instrumentalni koncert z istimi izvajalci kot prvi dne 18. decembra. Nudil pa je nov spored. — Vseskozi odličen in prvovrsten je bil 8. februarja koncert čelista Antona Janigra, profesorja konservatorija v Zagrebu. Zaigral je najprej tri skladbe italijanskih skladateljev: Nardinijev Adagio, Guerrinijev Allegro in Locatellijevo Sonato. Že tu smo imeli priliko spoznati velikega umetnika in resnično uživali njegovo igro: krasno pojoč ton, tehnično dovršeno in poduhovljeno izvedbo bodisi v celoti bodisi v podrobnostih. Kot solotočko je izvedel J. S. Bachov Preludij, Sarabando in dva bureja iz III. Suite v C-duru in končno skupno z izvrstnim spremljevalcem na klavirju, docentom Marijanom Lipovškom, še Haydnov koncert v D-duru. — 12. februarja je koncertirala naša domača pianistinja, profesorica Glasbene Matice gospa Emilija Dernovšek. Izvajala je Martuccijevo Tarantelo, Sukove poetične slike: Legendo, Capriccio, Romanco, Bagatelo in Pomladansko idilo, De Fallovo Fantazijo, Chopinov Impromptu v Fis-duru in Valček v h-molu ter Lisztovo »Po čitanju Danteja«. Že poznana in priznana umetnica je s tem nastopom še bolj utrdila svoj dobri sloves. — 19. februarja sta koncertirali pianistinja Silva Hrašovec in Marta Bizjak. Prva je prednašala Pescettijev Allegro, Bach-Bussonijevo Ciakono v d-molu, Brahmsovo rapsodijo v g-molu, Ravnikov Melanholični valček in Tajčevičeva Tri balkanske ples; druga Alatiјеvo Otroško igro, Gorgnijięvo Mistično pesem, Pick-Mangiagallijevo Tokato, Cigličev Notturmo, Osterčev Koral in Fugo, Prokofjeva Rigodon in Babica pripoveduje ter Ravnikov Karakteristični valček. Ako označimo igro Hrašovčeve kot zelo dobro in solidno, moramo ta nastop Bizjakove podčrtati kot naravnost sijajen. Skladbe so na splošno ugajale; tudi skladbe naših domačih skladateljev, ki so bile v precejšnjem številu zastopane, so vrednost in pomembnost tega intimnega koncerta dvignile. — »Slogina« operna šola je priredila 14. februarja svojo prvo letošnjo produkcijo, ki je uspela. St. Premrl.

Oglasnik za cerkveno in svetno glasbo.

Vittorio Toniutti: Missa in honorem B. M. V. a Monte Sancto tribus vocibus inaequalibus organo concinente. Edizioni Zanibon. Padova 3551. Partitura. Vittorio Toniutti, skladatelj te latinske maše, je goriški stol. kapelnik in duhovnik. To je prva njegova skladba, ki mi je prišla pred oči, in moram reči, da je izvrstno, mojstrsko delo. Diči jo iskreno plemeniti izraz in vzorno tematično oblikovanje. Pristno cerkveno izražanje se druži z modernim glasbenim občutjem. Tu in tam se nehote spomnimo na Perosija. Maša je zložena za triglasni mešani zbor: alt, tenor in bas z orglami. Triglasje preide tu in tam tudi v štiriglasje. Celotna zamisel je enotna, obseg glasov primeren, spremljanje samostojno, besedilo pravilno tolmačeno. Kyrie ima daljši uvod, ki uvaža prvo temo.

Christe eleison je dober kontrast k začetnemu in končnemu delu. Gloria teče v $\frac{3}{4}$ taktu izredno živo, gladko, kot iz enega kova. Spremljanje je harmonsko nežno, zelo izbrano in zanimivo. Sredina »Qui tollis« je v $\frac{3}{4}$ taktu bolj mirna in povzema glavni motiv iz Kyrie. Tu je žal besedilo na enem mestu napačno: pri drugem »Qui tollis« je treba namreč namesto »miserere nobis« peti: »suscipe deprecationem nostram«, kar ne bo težko popraviti. Credo je slovesno resen v petju in orglah. Živahnejši postaja pri uvodu v »Genitum, non factum«, nakar se pojavi pri »Qui propter nos homines« lep 19 takti pastoralni domislek v spremljanju in se potem rahlo oglasi še pri »et homo factus est«; kot preprost ostinato pa še pri »et sepultus est« in pri »Et resurrexit«. Tudi v modulacijskem oziru je maša močno razgibana, zlasti Credo. Nenavaden je v Credo sklep »et vitam venturi saeculi«, ki je naznačen pp, *dolcissimo* in celo »a fior di labbra«, kar pomeni po naše: »komaj premikajoč ustnice«. Tudi Amen se poje pp in v orglah *morendo*. Mi imamo navado končavati Credo krepko f ali ff in nam tak tih, umirajoč sklep manj ugaja. Mirna in motivično podobna sta Sanctus in Benedictus v fis-molu in fis-duru z večinoma v osminkah se prelivajočim spremljanjem in smiselno se stopnjujočim pevskim, deloma solističnim, deloma zborovskim delom. Agnus Dei prinaša tematično snov iz Kyrie, iz Glorie in Sanctusa. Toniutti je svojo mašo posvetil goriškemu knezonadškofu dr. Karlu Margottiju. Izdaja je jako lična. Partitura stane 18 lir, glasovi so po 1 liro 50 cent. Skladbo našim boljšim zborom prav toplo priporočamo.

St. Premrl.

Franc Premrl: Jezus, tvoji ljubljenci, dvoglasna maša za mladino. Odobril škof. ordinariat ljubljanski dne 19. nov. 1942, št. 2926. Ljubljana 1942-XXI, Samozaložba. Opalografiral Roman Pahor, Ljubljana. — Uglasbenih je osem spevov na besedilo Gregorija Malija. Uglasbitev se giblje v zmernem — za mlada grla — primernem obsegu in je prav solidna. Stavek teče gladko in smiselno. Za izvajanje lahko, a prikupno melodiozno mašo priporočamo. Partitura stane 8 lir, glasovi so po 2 liri in pol.

St. P.

Razne vesti.

1. marca letos poteka 300 let, kar je v Rimu umrl najslavnejši organist svoje dobe **Girolamo Frescobaldi**. Bil je tudi plodovit skladatelj raznih orgelskih in drugih cerkvenih skladb. V novejših izdajah, italijanskih in drugih, nahajamo ponatisnjenih celo vrsto Frescobaldijevih, zlasti orgelskih skladb: fantazij, tokat, ričerkarov, kancon, kapričev, fug in drugih.

25. decembra 1942 je na Sveti božični dan zvečer preminula strokovna mestna učiteljica gdč. Mara Pirc. Bila je izvrstna in požrtvovalna ne le v svoji strogo službeni stroki, temveč se dobesedno izčrpavala in izčrpala v apostolskem in karitativnem delu. Bila je vrh tega še izborna pevka altistinja, ki je s svojim dobro izšolanim, izdatnim in toplim glasom mnogo let poveljevala službo božjo v stolnici pod ravnateljem Premrlom kakor tudi pod sedanjim ravnateljem Snojem. Pri pogrebu jo je hvaležno spremljala velika množica mladine in odraslih. Želimo ji sladkega odpočitka pri presvetih Srcih, kjer naj prosi tudi za nas.

Umrl so še: gospa Karla Gorjan v Ljubljani, ki je kot odlična pevka sopranistinja delovala 17 let pri stolnem pevskem zboru pod vodstvom Antona Foersterja; organist Anton Kraljič v St. Juriju pri Grosupljem; Janez Dežman, trgovec na Javorniku, vnet prijatelj cerkvene glasbe in dolgoletni naročnik »Cerkv. Glasbenika«; Blaž Poznič, upravnik bivše »Banovinske zaloge šolskih knjig« in bivši odbornik Pevske zveze v Ljubljani; Franc Verbič, nadučitelj v pokoju v Slavini, zaslužen tudi kot organist in pevovodja; umrl je v Ljubljani. Vsem tem našim dragim pokojnim daj Gospod večni mir in večna luč naj jim sveti!

Zaslužni kulturni delavec msgr. Ivan Trinko je obhajal 25. januarja v Udinah osemdesetletnico rojstva. Njegov vsestranski duh je ustvaril dela neminljive vrednosti v pesništvu, glasbi, slikarstvu in v znanosti. Mnogo je tudi storil za kulturno

zbližanje in razumevanje italijanskega in slovenskega naroda. K jubileju mu prav iskreno čestitamo.

Izredni profesor Glasbene akademije v Ljubljani Jan Slais je praznoval 23. januarja petdesetletnico rojstva in tridesetletnico svojega umetniškega delovanja. Slais je rojen Čeh. Po odlično dovršenem konservatorijskem študiju v Pragi l. 1913 je deloval kot koncertni mojster v Rusiji, potem na Češkem, v l. 1919–20 v Mariboru; od l. 1920 deluje v Ljubljani na našem konservatoriju odnosno na sedanji Glasbeni akademiji. Je odličen šolnik in nam je kot tak vzgojil že celo vrsto prvovrstnih goslačev: Hribar-Jerajev, Rupla, Dermelja, Šušteršiča, Pfeiferja, Burgerja, Gregorea in druge. Na GA vodi tudi komorno glasbo in je upravitelj violinskega in čelo oddelka. Zadnja leta nastopa kot violinist mnogo v koncertih, posebno s prof. Antonom Trostom kot komorni duo in prof. Rančigajem na koncertih z orglami. K obema jubilejema mu prav iskreno čestitamo.

Član ljubljanskega opernega pevskega zbora in organist-pevovodja trnovskega cerkvenega pevskega zbora France Marolt je obhajal 18. februarja 50letnico rojstva. Pri operi sodeluje od l. 1918, v Trnovem od l. 1919. Izdal je tudi več skladb slovenskih cerkvenih pesmi; mnogo narodnih pa harmoniziral. Marljivemu in zaslužnemu glasbeniku ob njegovem jubileju prav iskreno čestitamo.

Upokojeni šolski upravitelj in marljivi skladatelj za citre Ivan Kiferle je obhajal v februarju s svojo soprogo gospo Mileno zlato poroko. Obema slavljencema voščimo vso srečo in na mnoga leta!

Profesor Osip Šest, višji režiser slovenskega gledališča in honorarni profesor Glasbene akademije za deklamacijo, se pri gledališču udejeval že trideset let. Do sedaj je režiral že 238 odrskih del.

Naš rojak, znani basist zagrebške opere Josip Križaj je pred kratkim obhajal 35 letnico svojega umetniškega udejstvovanja. Ob tej priliki je nastopil v Odakovi medjimurski narodni operi »Dorica pleše«.

Profesor dr. Ivan Grafenauer je napisal v »Času« pomembno razpravo o slovenskih cerkvenih pesmih v predprotestantovski dobi pod naslovom: »Ta stara velikanočna pejsme« in še kaj. Pisatelj navaja še 44 slovenskih pesmi, ki so se pele pri nas v srednjem veku in pomenijo katoliško tradicijo izpred protestantovske dobe.

Nove skladbe. V založbi Kaos v Ljubljani je izšla Zvonimir Cigličeva klavirska skladba Bakhana. Alfonz Breznik pa je izdal v samozaložbi »Ljubavno serenado« za glas s klavirjem. Prva je močno moderno usmerjena, druga je bolj preprosta.

Član Kr. rimske opere Giuseppe Taddei je z velikim uspehom gostoval v ljubljanski operi v »Traviati« in »Seviljskem brivcu«.

NASE PRILOGE

Današnja glasbena priloga v obsegu štirih strani prinaša tri Stanko Premrlrove »Pokropi me« za mešani zbor z orglami; tretji se more izvajati tudi samo z ženskim dvoglasnim zborom. Posamezni izvodi se dobe pri naši upravi po 1 liro.

LISTNICA UPRAVE

Današnjemu listu smo priložili položnice za poravnavo naročnine za l. 1943, ki ostane, kot je bila prejšnje leto. Zamudnike, ki so na dolgu še za l. 1942, nujno prosimo, da nam dolžno naročnino čimprej pošljejo.

Izhaja kot mesečnik v dvojnih številkah. Cena listu z glasbeno prilogo vred 25 lir, za dijake 15 lir. Uredništvo: Zarnikova ulica 12. Uprava: Semeniška ulica 2. Odgovorni urednik lista in glasbene priloge in izdajatelj Stanko Premrl v Ljubljani. Številka ček. računa 10.749. Tiska Ljudska tiskarna v Ljubljani (Jože Kramarič).